

Vučina ZORIĆ*

PROFESIONALNI KODEKS I ETIKA NASTAVNIKA ISTORIJE

Riječ *profesija* (lat. *professio*) označava zanimanje, poziv, djelatnost u smislu karijere. Po Bernardu Barberu (Barber, 1985), profesionalna aktivnost je moguća tek kada su prisutna četiri sljedeća elementa:

1. masa sistematskog i poopštenog znanja (davanje prednosti institucionalizovanom vrednovanju intelektualne, tj. kognitivne komponente);

2. pretežna usmjerenost profesionalaca u ostvarivanju zajedničkih interesa, a ne vlastitih interesa (služenje javnosti, a ne lična dobit);

3. ponašanje profesionalaca je strogo kontrolisano normama etičkog kodeksa, koji sastavljaju i održavaju stručna društva, i koji se usvaja kao dio obuke potrebne za sticanje odgovarajuće kvalifikacije (npr. Hipokratova zakletva koju polažu ljekari) i

4. sistem časnih priznanja (prestiž koji se pridaje njihovom profesionalnom statusu) i finansijske nagrade i zarade, kao i drugi simboli njihovog uspjeha.

Dakle, razvoj bilo koje profesije je, između ostalog, uslovljen postojanjem i poštovanjem profesionalnog etičkog kodeksa.

Šta je profesionalni etički kodeks nastavnika (čemu služi, na čemu se temelji i od čega se sastoji)?

Profesionalni etički kodeks nastavnika je usaglašen skup moralnih načela i načela profesionalne etike shodno kojima se ponašaju svi članovi određene nastavno-naučne zajednice, u svom profesionalnom radu i javnom djelovanju. Kodeks predstavlja zajednički sistem vrijednosti, odnosno dominantni model profesionalnog ponašanja nastavnog osoblja.

* Doc. dr Vučina Zorić, Filozofski fakultet, Nikšić

Kodeks nastavnika se donosi u cilju očuvanja dostojanstva profesije, razvijanja i unapređivanja moralnih vrijednosti određene naučno-nastavne zajednice, kao i radi zaštite vrijednosti znanja i uvažavanja i podizanja svijesti o odgovornosti nastavnika i svih učesnika vaspitno-obrazovnog procesa.

Osnovna načela na osnovu kojih se temelji profesionalni etički kodeks su izvedena iz Ustava određene države, među koja spadaju: jednakost svih građana pred zakonom, zabrana diskriminacije, neprikosnovenost ljudskog života i dostojanstva, autonomija vaspitno-obrazovnog sistema i institucija, stvaralačka sloboda i razvijanje duha tolerancije.

Kakav je sadržaj, područja primjene i način djelovanja u okviru profesionalnog etičkog kodeksa nastavnika?

Profesionalni etički kodeks nastavnika se sastoji od osnovnih kanona u okviru kojih su propisani standardi ponašanja prilagođeni potrebama škole kao i moralno neprihvatljivo ponašanje u školi i u vezi sa njom. Ne bi ih trebalo razumijevati kao odvojene segmente koji se odnose na pitanje profesionalne etike, već kao jednu kompaktnu i višestruko uslovljenu i povezanu cjelinu. Prilikom eventualnog koncipiranja profesionalnog etičkog kodeksa za nastavnike istorije mogu biti od velike koristi opšteprihvaćeni i najčešće isticani kanoni i standardi u okviru formulisanja profesionalnog etičkog koda bilo kog nastavnika u zvaničnim dokumentima vaspitno-obrazovnih institucija (npr. Univerzitet Crne Gore, Univezitet u Beogradu, itd.), a to su kanoni:

1. *U odnosu prema profesiji*, tj. da su njeni pripadnici slobodni i odgovorni da u svom radu traže i brane istinu, ostvarujući sljedeće *standarde*, odnosno tako da:

- unapređuju sopstvena znanja i vlastite kompetencije;
- nastoje da dostignu najviši nivo na planu naučnih saznanja i tehnoloških rješenja, kao i njihovog prenošenja u nastavno-naučnoj oblasti kojom se bave;
- obezbjeđuju tačnost i preciznost u saopštavanju tih saznanja u okviru sadržaja nastavnog predmeta koji se realizuje;
- razvijaju i podstiču kritičku misao, naučnu radoznalost i istraživački duh;
- promovišu slobodu mišljenja i ličnu inicijativu;
- promovišu humanističke principe i ljudska prava, razvijaju intelektualne vještine, toleranciju i otvorenost;

– njeguju samodisciplinu i odgovornost; budu pravični u korišćenju, proširivanju i prenošenju znanja i

– ispoljavaju intelektualno poštenje, štite čast svog poziva i sl.

2. *U odnosu prema učenicima* da podstiču slobodan i odgovoran pristup učenju i iskazivanju stečenog znanja, ostvarujući sljedeće *standarde*, tako da:

– zadovolje najviše profesionalne standarde u nastavi;

– budu učenicima intelektualni vodiči i savjetnici, kao i da doprinose intelektualnom razvoju učenika unutar konkretnog nastavnog predmeta;

– uspostavljaju sa učenicima odnos međusobnog uvažavanja i povjerenja;

– obezbjeđuju objektivian, pravovremen, javan i ujednačen sistem praćenja rada i ocjenjivanja znanja učenika;

– pružaju jednake mogućnosti unapređenja znanja koje svim učenicima obezbjeđuje mogućnost za podjednak napredak, doprinoseći cjelokupnom razvoju učenika i

– štite slobode i prava učenika itd.

3. *U odnosu prema kolegama* da njeguju kolegijalne odnose koji su zasnovani na međusobnom uvažavanju, poštovanju i razumijevanju, vodeći računa o zajedničkim obrazovnim vrijednostima i interesima, ostvarujući sljedeće *standarde*, odnosno time da:

– razmjenjuju kritike uz uvažavanje tuđih mišljenja;

– u profesionalnom vrednovanju kolega postupaju shodno principima objektivnosti, nepristrasnosti, razboritosti, korektnosti, dijaloga i tolerancije;

– učestvuju u vannastavnim aktivnostima, prihvataju obaveze u organima obrazovne institucije, itd.

4. *U odnosu prema instituciji* da čuvaju integritet i dostojanstvo škole i rade po svom najboljem znanju, savjesno, marljivo, kulturno i prosvijećeno, ostvarujući sljedeće *standarde*:

– da u javnom djelovanju i nastupima promovišu humanističke vrijednosti, ugled struke i čuvaju lično i profesionalno dostojanstvo kolega;

– poštuju ustrojstva svoje institucije uz slobodu da kritikuju i mijenjaju njena pravila;

– u slučaju angažmana van svoje obrazovne institucije da njihov rad bude u skladu sa interesima matične institucije;

– da obezbijede kontinuitet nastavnog procesa u slučaju prekida i/ili prestanka rada;

– da vode računa o sukobu interesa i nespojivosti drugih javnih i privatnih funkcija i poslova sa svojim angažmanom u školi i

– da u svim postupcima koji su u vezi sa standardima kodeksa imaju pravo da učestvuju i izjašnjavaju se ravnopravno.

5. *U odnosu prema okruženju, odnosno društvena misija* se sastoji u tome da učestvuju u društvenom životu kao svi građani, ali da svoje angažovanje usklađuju sa obavezama u okviru svojih nastavnih oblasti, obavezama prema učenicima, nastavi i interesima škole, ostvarujući sljedeće *standarde*:

– dužni su da zastupaju pozitivne vrijednosti i da ih prenose na širu društvenu zajednicu;

– dužni su da navedu kada javno nastupaju u ime svoje obrazovne institucije;

– da se javno bore protiv svih vidova korupcije unutar svoje obrazovne institucije;

– vannastavne aktivnosti ne smiju ugrožavati kvalitet rada nastavnika u nastavi;

– nastavnik ne smije podsticati, prihvatati ili obavljati poslove protivno ugledu svoje struke i vaspitno-obrazovne zajednice;

– ne smiju zloupotrebjavati akademski autoritet radi ostvarivanja ličnih, porodičnih i političkih interesa;

– ne smiju da vrše javnu ili političku funkciju kako bi za sebe ili drugog obezbijedili profesionalne koristi;

– ne smiju da prihvate javnu funkciju bilo kog nivoa ukoliko se ona suprotstavlja principima profesionalne objektivnosti.

Dakle, prihvatajući profesionalna i etička načela, nastavnik se obavezuje da će ih dosledno poštovati uvijek i isključivo u interesu škole, svoja i ugleda i dostojanstva učenika i svih ostalih lica sa kojima saraduju, kao i u interesu profesije. Renome obrazovnih institucija temelji se na nauci i etici, čime bi trebalo da daje primjer i aktivno učestvuje u obrazovnoj zajednici i društvu u cjelini. Dakle, profesionalni kodeks rada i ponašanja nastavnika podrazumijeva i njegovu pozitivnu, adekvatnu i aktivnu ulogu u odnosima prema roditeljima učenika i šire zajednice, tj. ciljevima javnosti, obrazovanja, tradicije, sistema vrijednosti, multikulturalnosti i njegove uloge u relacijama između škole i društva. Sva-

kom nastavniku trebalo bi da bude imperativ da služi zajednici uopšte, a svom učeniku posebno.

Moralno neprihvatljivo ponašanje je svako nepoštovanje utvrđenih standarda djelovanjem ili propuštanjem da se djeluje, čime se ugrožava ili kompromituje sloboda i stvaralaštvo. Važno je navesti da je u gotovo svim zvaničnim kodeksima posebno istaknuto da nepoznavanje ili nerazumijevanje etičkih standarda ne opravdava neetičko ponašanje, ali i to da će svaki pripadnik nastavnog osoblja dobiti podršku škole ako se zbog poštovanja etičkih načela nađe u neprilici.

Da li bi profesija historičara mogla da ima specifično određen i formulisan profesionalni etički kodeks za nastavnike historije?

Mnogi zvanični univerzitetski profesionalni etički kodeksi sadrže odrednicu da određene jedinice, tj. studijski programi i stručna udruženja mogu svojim opštim aktom dopuniti akademski standard ponašanja kao i moralno neprihvatljivo ponašanje pravilima specifičnim za pojedinu visokoškolsku jedinicu ili stručno udruženje na način da ona ne mogu biti u suprotnosti sa opštim etičkim kodeksom, što čini mogućim postojanje specifičnog profesionalnog kodeksa i za nastavnike historije. Ukoliko bi tu mogućnost iskoristili i sproveli u djelo (a pitanje je da li bi trebalo), ne bi je valjalo logički izvoditi dalje do ekstrema, čime bi se moglo tvrditi da usljed određenih specifičnosti u nivoima obrazovanja možemo govoriti i o posebnim profesionalnim kodeksima nastavnika historije u osnovnoj školi, u srednjoj školi itd. Ipak, mnogi stručnjaci za pitanje profesionalnog etičkog kodeksa nastavnika smatraju da bi trebalo da postoji jedinstveni kodeks, tj. bez obzira na to da li su u pitanju nastavnici matematike, historije, jezika itd.

U nekim segmentima bi se u određenom stepenu moglo uslovno govoriti o drugačijem sadržaju etičkog i profesionalnog kodeksa kod istraživača i profesora historije u institutima ili na univerzitetu i onih nastavnika u osnovnoj ili srednjoj školi, iako bi suština i pozitivni duh odredaba bili zajednički. Na primjer, kodeks profesora historije na univerzitetu imao bi više i direktnije veze sa naučnoistraživačkim aspektom profesije historičara i historije, a ne samo sa nastavom historije. Takođe, za potrebe analize ovog pitanja može se govoriti o nekim odgovornostima nastavnika historije koje su više profesionalne prirode, dok su druge više etičke prirode. Naime, kada se govori o profesionalnom kodeksu ponašanja i rada nastavnika najčešće se tu prevashodno misli na usklađenost ra-

da nastavnika sa zakonom i propisima, koja pri tom nije i ne može biti u neskladu sa etičkim kodeksom ponašanja.

Koji profil eksperata je neizostavan i/ili koristan prilikom razmatranja, koncipiranja, formulisanja i nadzora sprovođenja i pridržavanja profesionalnog etičkog kodeksa nastavnika istorije?

Pitanje određivanja profesionalnog etičkog kodeksa nastavnika istorije je specifičan problem koji zahtijeva multidisciplinarni pristup, istraživanje i koncept. Za kreiranje i formulisanje, ali i nadzor rada u skladu sa profesionalnim kodeksom i etikom nastavnika istorije prevashodno je nadležno stručno udruženje koje okuplja nastavnike istorije, a u čitav proces koncipiranja bi trebalo da budu uključeni, tj. konsultovani pored historičara (metodičara, praktičara, istraživača i njihovih udruženja) i pedagozi (posebno didaktičari), filozofi (specijalisti za oblast etike), psiholozi, sociolozi, pravnici, stručnjaci za pitanja jezika i komunikologije u obrazovanju, eksperti za obrazovne politike, Ministarstvo prosvjete i nauke i univerziteti.

Mile Nenadić (1997: 43) ističe da bi trebalo da profesionalni etički kodeks sastavlja i održava stručno udruženje nastavnika istorije, koje vrši samokontrolu i sprovodi samodisciplinu svojih stručnjaka, a reguliše preko normi profesionalne etike. Neke profesije – poput ljekara, veterinar, pravnik – etički kodeks usvajaju kao dio obuke potrebne za sticanje kvalifikacija. Eksperti za pitanje profesionalnog etičkog kodeksa nastavnika navode različite primjere koji mogu biti temeljni za njegovo koncipiranje, kao na primjer: etika i kategorički imperativ Imanuela Kanta, UNESCO *Preporuke za učiteljski status* iz 1966. godine, Sokratova zakletva autora Hartmuta fon Hentiga (Hentig, 1997) koja bi bila dobrovoljna, a svaki nastavnik bi se na nju obavezivao pismenom potvrdom prilikom zaposlenja itd. U želji da i nastavnici daju zakletvu nakon diplomiranja, koja praktično predstavlja obavezivanje na rad u skladu sa profesionalnim kodeksom i etikom, Rober Dotran predlaže sljedeću zakletvu nastavnika: „Izvršiću svoju obavezu svjesno i ponosno. Moji učenici biće ne samo učenici, već prije svega djeca i neću nikada zaboraviti da snosim dio odgovornosti za njihovu sudbinu. Sačuvaću svim mogućim i raspoloživim sredstvima čast nastavničkog poziva. Moje kolege biće moji prijatelji. U saradnji sa njima nastojaću da stalno usavršim puteve kojim škola ide u cilju efikasnog priznavanja prava na vaspitanje i socijalnu pravednost u obrazovanju. Ovo svečano obećanje dajem slobodno i časno” (Spariosu, 1979: 12). Ova ili njoj slična zakletva bila bi

zvanična proklamacija težnji i obaveza nastavničkog poziva u ljudskom i profesionalnom domenu.

Važno je istaći da profesionalni etički kodeks bilo kog nastavnika, pa i nastavnika istorije, ne može da tretira svaku moguću (problematičnu) situaciju, ali je bitno da nastavnici, učenici, njihovi roditelji i svi ostali koji su u vezi sa nastavnim procesom znaju da postoji skup standarda, obaveza ili dužnosti koji čini profesionalni etički kodeks i poznaju njegov sadržaj, koji uz ingerencije škole, udruženja nastavnika i sl. štite interese svih u obrazovnom procesu i preko svojih mehanizama garantuju poštovanje kodeksa.

Svaka profesija mora razviti samokontrolu i samodisciplinu stručne djelatnosti svojih članova. Mile Nenadić (1997: 44) smatra da je samokontrolu stručne djelatnosti nemoguće zamijeniti društvenom (spolja nametnutom) kontrolom, koja se zasniva na pravnim ili drugim sankcijama laičke kontrole. Naime, samokontrola ne bi trebalo da prevashodno počiva na pravnom normiranju, nego da se u pravilu vrši preko konsultacija među kolegama i unutar udruženja, stručnim ispitima, izvještajima, referatima i istraživanjima, a ne egzekucijama, ukorima ili isključenjima iz profesionalne zajednice. Unutrašnji oblici kolegijalne i strukovne kontrole su pozitivni i preventivni, a ne naknadni i negativni, što je funkcionalna prednost u poređenju sa spoljašnjom kontrolom.

Nastava istorije, iako je zasnovana i naučno utemeljena na istoriji kao nauci, za razliku od istorije kao nauke, jeste obavezno dogovorena i na određeni način angažovana, tj. usmjerena, kontrolisana, društveno pragmatična, te ne čudi što o njoj brigu vode država, prosvjetne vlasti, kreatori programa i nastavnici istorije.

Koje su specifičnosti u realizaciji nastavnog predmeta Istorija važne prilikom razmatranja, određivanja i formulisanja profesionalnog kodeksa i etike nastavnika istorije?

Postoji opšta saglasnost da „istorija kao nastavni predmet ne istražuje, ali izlaže i poučava, prati i objašnjava istorijska zbivanja i procese koje je istražila i utvrdila istorija kao nauka” (Matković, 1986: 142). Ona sve svoje obrazovne, vaspitne i funkcionalne zadatke ostvaruje na unaprijed odabranim istorijskim sadržajima. Rezultati naučne istorijografije, po pravilu, čine osnov nastave istorije, tj. njenih sadržaja, ali bilo je pojedinih primjera, odnosno perioda kada se u nastavi istorije išlo ispred naučne istorijografije, ne samo u opisivanju pojedinih događaja, zbivanja i istorijskih pojava, nego i njihovom tumačenju. Drugim rije-

čima, nastavu istorije u školi ponekad i danas ispunjavaju događaji koji nijesu naučno provjereni i koji višestruku nijesu u skladu sa profesionalnim etičkim kodom. Obaveza nastavnika istorije je da nezavisno od svojih ličnih, religioznih, nacionalnih, ideoloških, stranačkih, pa čak donekle i stručnih stavova i mišljenja realizuje nastavu u skladu sa naučnim principima i utemeljenim saznanjima, tj. prevashodno na osnovu istorije kao nauke, sadržaja istorije iz udžbenika, propisanog plana i programa rada i metodike nastave istorije.

Kada su u pitanju principi koji su temeljni za rad nastavnika istorije i njihov profesionalni etički kodeks, od fundamentalne važnosti je princip naučne zasnovanosti nastave istorije, koji izražava naučno određenje cjelokupne nastave u školi, idejnu orijentaciju nastave i nastavnog rada. Dakle, nužno je da nastavnik istorije obrađuje samo ono što je naučno vjerodostojno, neosporno i da kod učenika pomaže razvoj naučnog pogleda na svijet. To ne znači da nastavnik istorije ne treba da navodi razne kontroverze u istorijskoj nauci. Njegov rad bi trebalo da krase problemski i istraživački pristup u nastavi.

Interpretacija nekog istorijskog događaja ne bi trebalo da zavisi od nacionalnog, religijskog i socijalnog porijekla onoga koji interpretira događaj, već prevashodno od stepena uvažavanja principa naučnosti i individualnih karakteristika ličnosti nastavnika. S tim u vezi, važan je i nivo profesionalnog kodeksa i etike nastavnika istorije. Demokratske vrijednosti, građanska orijentacija, interpersonalna komunikacija, spremnost na različitost ali i rad zasnovan na principu naučnosti trebalo bi da krase kvalitetan rad nastavnika istorije i nastavni proces. Nastavnik istorije je u obavezi da prezentuje i analizira istorijske događaje i zbivanja bez navijačke orijentacije i ličnih predrasuda. Mora biti lojalan prije svega prema profesiji i obrazovnim ciljevima. Profesionalna etika nastavnika podrazumijeva altruizam.

Činjenica da istorija kao nauka ima naučni odnos i prema savremenoj istoriji, heuristička i metodološka načela, nezavisnost od trenutne ideologije i dnevne politike, morali bi da utiču na realizaciju nastave istorije i profesionalni etički kod nastavnika istorije. Takođe, nastavnik istorije bi trebalo da bude jedan od važnih faktora koji pomaže u razvoju samostalnog i kritičkog mišljenja učenika, razumijevanju prošlosti i služenju činjenicama, koje nijesu samo političke već ukupne, odnosno socijalne, kulturne itd.

Rad nastavnika istorije bi morao da bude u skladu i sa nekim od najznačajnijih karakteristika nastave istorije, tj. pouzdanosti, sistematičnosti, orijentisanosti prema onome što je opšte, bitno i značajno. Rad nastavnika istorije i udžbenici istorije morali bi da budu nezavisni od savremene, trenutne ili tekuće politike i „istorije”. Morali bi da uvažavaju princip naučnosti i nedvosmislene dokaze i činjenice koji jedini mogu obezbijediti kontinuitet istoriji kao nauci i nastavnom predmetu. Ta i takva naučna utemeljenost rada nastavnika istorije bila bi u skladu sa humanističkom orijentacijom struke i vrijednostima modernog i demokratskog društva.

Lako je uvidjeti da je građa iz „novije istorije” pogodnija u pružanju pomoći učenicima za orijentaciju u savremenom svijetu i razumijevanje aktuelnih zbivanja, ali problem je u tome što pri takvoj analizi nema naučne istorijske distance, svih relevantnih otkrivenih i neotkrivenih dokaza, a posebna je opasnost od pojave konfrontacije, relativizma, netolerancije i neozbiljnosti u istoriji i nastavi istorije. U takvim slučajevima nema prostora za kompromise i pravdanje nekim višim ciljevima. Naravno, navedeno valja imati u vidu kada je u pitanju realizacija nastave i u segmentima opšte, ali i nacionalne istorije. Pitanje dovoljne vremenske distance sa koje se može govoriti o istorijskim događajima na objektiv, siguran i nedvosmislen način direktno vodi ka pitanju da li u radu i udžbenicima treba uvrstiti one sadržaje i događaje iz skorije prošlosti bez obzira na to da li doprinose ili ne pomirenju ili konfrontaciji u sredini na koju se ti događaji odnose (npr. države bivše Jugoslavije). Nastavnik istorije ne mora nužno da svoj profesionalni angažman prožima kosmopolitizmom, ali je neophodno da njegov rad bude zasnovan na naučno provjerenim činjenicama, principima istorije kao nauke, metodike nastave istorije, korisnim znanjima srodnih nauka i profesionalnim etičkim kodom. Postoji i mnoštvo drugih važnih faktora koji na direktan ili indirektan način utiču ili mogu uticati na profesionalni kodeks i etiku nastavnika istorije: pedagoško-psihološka osposobljenost nastavnika, propisi, ličnost nastavnika, okolnosti, okolina i istorijski trenutak, vaspitno-obrazovni ciljevi itd. Nužno je istaći da se od nastavnika najčešće zahtijeva da profesionalni etički kodeks primjenjuje i u svim životnim situacijama, a ne samo u nastavi, dok se, sa druge strane, suočava sa mnogo obaveza, složenim poslovima, teškim uslovima rada, potpunom odgovornošću, a zauzvrat mu društvo pruža premalo pažnje i podrške.

Profesionalno ponašanje nastavnika istorije mora biti vođeno načelima objektivnosti, savjesnosti, ispravnosti, dijaloga, ljubaznosti i razboritosti. Etički kodeks se donosi zbog toga što kodifikovana etička načela čvršće obavezuju pripadnike određene profesije na pravilno vršenje dužnosti i ovlašćenja, ne samo u pogledu stručnosti već i u odnosu na vrijednosna mjerila. Etičke vrijednosti čije se poštovanje najčešće podrazumijeva su poštenje, pravednost, odgovornost, vjerodostojnost i međuljudsko poštovanje. Sima Ćirković (Ćirković, 1995: 170) ističe da kada naiđemo u istorijskom izvoru na sud o vrijednosti, zadatak nastavnika istorije nije da provjerava vjerodostojnost, već da rekonstruiše sistem vrijednosti i mjerila onoga koji je taj iskaz iskazao. Naime, svako vrijeme i sredina imaju svoja shvatanja o tome šta je vrijedno, dobro, lijepo, ali to ne znači da su sve vrijednosti relativne. Postoje opšte vrijednosti, među kojima su na prvom mjestu poštovanje života i ličnosti čovjeka, sloboda, istina i slično, koje se mogu i moraju primjenjivati na sve epohe, te koje nastavnik istorije valja da promoviše. Postoji u značajnoj mjeri opasnost od manipulacije prilikom davanja vrijednosnih sudova što bi dalje moglo voditi ka zloupotrebama, indoktrinaciji, usađivanju stavova. Vrednovanje se mora vršiti otvoreno eksplicirajući mjerila koja se tom prilikom primjenjuju. Rad nastavnika istorije mora biti kao i sama istorija kao nauka – ne vrijednosno neutralan, već vrijednosno pozitivna djelatnost, tj. ne samo usmjerena na pravila naučne metode već i na etička načela.

Sloboda je temeljni uslov i trebalo bi da bude obilježje nastavnog procesa i rada, a posebno sloboda mišljenja i izražavanja, te pravo ispitivanja i kritike društvenih vrijednosti i struktura u duhu odgovornog i poštenog traganja za istinom. Pri tome, veoma je važno da se svim članovima određene nastavno-naučne zajednice garantuje djelovanje u skladu sa sposobnostima i sloboda u stepenu u kojem ne ograničavaju slobodu drugih osoba. Neophodno je da budu poštovana ljudska prava i nastavnika i učenika od strane svih učesnika u realizaciji nastave, tj. njihove privatnosti, ličnosti i svih ljudskih prava zagwarantovanih Ustavom i zakonima države. Djelovanje nastavnika istorije mora biti u skladu sa načelom jednakosti i pravednosti, tako da nijesu dopušteni bilo kakvi oblici zlostavljanja, iskorištavanja, diskriminacije i uznemiravanja prema religijskoj, etničkoj i nacionalnoj pripadnosti, jeziku, rasi, polu, polnoj orijentaciji, životnom stilu, imovinskom stanju, porijeklu, porodičnom i bračnom statusu, trudnoći, porodičnim obavezama, godinama, invalidi-

tetu, tjelesnom izgledu, političkom opredjeljenju i zdravstvenom stanju. Oni ne smiju ni pod kakvim okolnostima zloupotrijebiti lični autoritet, autoritet druge osobe ili institucije u lične svrhe, niti smiju dopustiti da lični interesi i odnosi utiču na objektivno prosuđivanje ili etično i profesionalno obavljanje propisanih obaveza. Nastavnik historije ne smije zloupotrebjavati autoritet svoje profesije radi ostvarivanja ličnih interesa, ekonomske koristi ili u političke svrhe. Protekcionizam, lobiranje, ucjene i pritisci, mito i korupcija i drugi oblici nečasnog uticanja na kršenje stručnih kriterijuma i standarda u obavljanju nastavničkog poziva predstavljaju najgrublju povredu pravila etičkog i profesionalnog ponašanja.

Kao što škola ima zadatke da, s jedne strane, obrazuje djecu za sljedeći nivo školovanja i obrazovanja ili za neku profesiju, a s druge strane da vaspitava učenike da se samorazvijaju i stvaraju novi i bolji svijet, tako se uslovno može govoriti posebno i o profesionalnom i etičkom kodeksu nastavnika. S tim u vezi, osim pridržavanja temeljnih načela i pravila etičkog kodeksa nastavnici bi trebalo da postupaju i u skladu sa načelima vezanim za svoje profesionalne dužnosti poučavanja: osigurati i održavati tačnost i preciznost sadržaja nastavnog predmeta Istorija, prenoseći savremena saznanja i interpretacije naučnih dostignuća; teme koje iz bilo kojeg razloga za neke učenike mogu biti posebno osjetljive valja obrađivati otvoreno ali obazrivo; poštovati dostojanstvo kolega u nastavnom procesu, kao i ciljeve, strategije i standarde poučavanja; uzimati u obzir mišljenje i ocjenu učenika o svom radu u nastavi radi unapređivanja kvaliteta nastavnog procesa i sl. Takođe, važno je da nastavnik historije postupa i u skladu sa načelima naučne i nastavničke čestitosti, otvorenosti i poštenja.

Na kraju, kada se pogledaju svi zvanični profesionalni etički kodeksi nastavnika, može se u određenom smislu reći da oni, između ostalog, predstavljaju metodiku nastave određenog predmeta u malom, dok u brojnim segmentima prevazilazi njene okvire. Stoga jasan, precizan, pozitivan i maksimalno obuhvatan profesionalni etički kodeks u formi zakletve mora biti neizostavan dio obaveze i obrazovanja nastavnika historije na dan njihovog sticanja diplome.

LITERATURA

- [1] Barber, B. (1985): „Beyond Parsons’s Theory of the Professions” in J. C. Alexander (ed.) *Neofunctionalism*, New York: Russel Sage Foundation;
- [2] Ćirković, S. (1995): *Nastava istorije pred izazovima pluralizma*, *Nastava istorije*, br. 2, str. 160–172, Novi Sad: Društvo istoričara Južnobačkog i Sremskog okruga Novi Sad;
- [3] Hentig, H. (1997): *Humana škola*, Zagreb: Educa;
- [4] Matković, H. (1986): *Komu pripada metodika nastave povijesti*, *Nastava istorije*, br. 4, str. 141–144, Zagreb: Školska knjiga;
- [5] Nenadić, M. (1997): *Novi duh obrazovanja*, Beograd: Prosveta;
- [6] Spariosu, T. (1979): „Neka shvatanja deontologije nastavnčkog poziva” u *Zborniku Savremene koncepcije i perspektive obrazovanja nastavnika*, Novi Sad: Pedagoški zavod Vojvodine;
- [7] http://www.ucg.ac.me/zakti/kodeks_etike.pdf

Vučina Zorić

PROFESSIONAL CODE AND ETHICS OF HISTORY TEACHERS

Summary

This theoretical study is focused on the analysis of the professional code and ethics of history teachers. The starting point of this paper is that the professional code and ethics are important elements in education, work and development of any teacher as well as teachers of history. The aim of this study is to conduct the analysis of the essence and the basic elements and characteristics of the professional code and ethics of history teachers, through discussion of its assumptions, concepts, functions, domain of applicability, specificity and so on.

Clear, concise, positive and most comprehensive professional ethical code should be an integral part of teachers of history obligation and education during their education and future work as teachers. During the process of creating its concept it is necessary to include experts in the field of historical science, related sciences, association of history teachers and all those who can contribute to its definition, implementation, controlling and sanctioning. The issue of determining the professional code of history teachers is a specific problem, which requires multidisciplinary approach and concept, thus deserves even deeper and more extensive research.

Key words: history teacher, professional and ethical code, values, freedom, human rights